

TRÖSTROVA ŠKOLA

Milan Palec

Motto:

„Podíl Tröstrův na vzniku celé divadelní fakulty DAMU, nejen katedry scénografie, byl patrně výrazný a není zatím popsán. Výrazný dluh v tomto smyslu má škola sama a bylo by správné pokusit se zorganizovat smyslupnou výpověď žáků o pedagogických názorech a metodách profesora Tröstra, a to bez ohledu na to, že mnohé z nich se jen obtížně dají vměstnat do formulí, osnov a školských řádů, neboť Tröster byl zajisté všechno jiné než školomet a ukázněný, paragrafy svázaný učitel.“
(Otakar Roubínek, 1982)

Dámy a pánové,

ačkoliv jsem doslova posledním žákem, kterého profesor Tröster na svoji školu přijal a absolvoval jeho výuku pouze v 1. semestru - tudíž jen zprostředkovaně - právě o to víc jsem se o jeho metodologii výuky zajímal.

Ve svém referátu o „Tröstrově škole“ bych se chtěl zaměřit na její oblast organizační a programovou.

„Tröstrova škola“ se nevejde ani do jednoho z devíti bodů hesla „škola“, které se nalézá ve Slovníku spisovného jazyka českého (Academia Praha, 1989). Nebyla ani „školou“ – výt. Fillova š., Holého š. (na škole výtvarného směru, oddělení vyučujícího (1.) ani „učební metodou, soustavou“ (7.) ani „skupinou stoupenců, následovníků, žáků jednoho směru filosofického, uměleckého, vědeckého“ (Myslbejkova, Mařákova š. (8.))...

„Tröstrovu školu“ rámoval určitý způsob myšlení a názorů na uměleckou práci, hodnoty etické, kulturní a filosofické.

Pakliže by přesto někdo nesouhlasil s názvem „Tröstrova škola“, pak stačí změnit pořadí slov a nazvat ji „Školou scénografie profesora Tröstra“ a problém je vyřešen.

Organizace a program školy

Dekretem vydaným v říjnu 1945 byla založena AMU. Výuka byla zahájena ve školním roce 1946/47.

Arch. F. Tröster vstoupil na DAMU s více než desetiletou zkušeností pedagoga (Umělecko-průmyslová škola v Brně 1934, Škola uměleckých řemesel v Bratislavě 1934 -1938, Speciální škola pro vnitřní architekturu v Praze 1939 -1945, Dramatická konzervatoř v Praze 1941 - 1945). Jasně si uvědomoval, že aby mohlo divadlo reagovat na stále složitější svět, potřebuje vysokoškolsky vzdělaného, na svůj obor zaměřeného, talentovaného a tvůrčího jedince.

Učební plány

Prof. Tröster musel při přípravě programu své školy respektovat „Učební plán“ divadelní fakulty. Tento učební plán podle návrhu SVVŠ byl schválen VŠVU dne 12. července 1951, č.j. 98.218/51-IV/4 a platil pro Akademii musických umění v Praze, Janáčkovu akademii musických umění v Brně a Vysokou školu musických umění v Bratislavě. V „Poznámkách k učebnímu plánu“ se praví mimo jiné: „Výchova divadelních umělců a vědců je organicky spojena a určována ideovými úkoly a potřebami československého divadla... Marx-leninský světový názor je základem práce československého umělce a vědce... divadelní umělec a vědec se musí aktivně účastnit budování socialistické společnosti. Posluchači jsou vychováni k uměleckému vkusu v duchu principů a požadavků socialistického realismu: vysoké ideovosti, hlubokému chápání životních jevů, stranické nesmlouvavosti, prostoty a jasnosti formy, schopnosti naplňovat realistickou pravdivost tak, aby se stali inženýry lidských duší“...

Odstavec v „Poznámkách k učebnímu plánu“ věnovaný scénografii konstatuje:

„Obor jevištního výtvarnictví je zřízen na AMU v Praze a na VŠMU v Bratislavě. Tomuto oboru se vyučuje na divadelní fakultě proto, že výchova výtvarného umělce jevištního je úzce spjata s divadlem a předpokládá nejužší denní styk s hercem, režisérem a dramaturgem.“

Dále „Učební plán divadelní fakulty“ uvádí:

Studium je osmiměstrové, s výjimkou oboru jevištní výtvarnictví, které je šestiměstrové. Studium tohoto oboru předpokládá však úspěšné absolvování tří ročníků oboru malby nebo grafiky na některé

vysoké škole výtvarné. Zmíněný učební plán pod titulem „Učební plán oboru jevištního výtvarnictví“ (Divadelní fakulta Akademie musických umění v Praze a Vysoké školy musických umění v Bratislavě) uvádí tyto předměty: 1) základy marxismu-leninismu, 2) jevištní výtvarnictví, 3) jevištní technika, 4) kostým a jevištní formy, 5) herecká tvorba (Stanislavskij), 6) základy práce režiséra, 7) seminář současného divadla, 8) seminář literatury se zvláštním zřetelem k rozboru dramatu, 9) dějiny českého a slovenského divadla, 10) obecné dějiny divadla, 11) estetika, 12) kroužky, 13) předměty fakultativní: ruský jazyk.

V kolonce „rozdělení týdenních učebních hodin v semestrech“ se pod okénkem I. ročník, II. ročník, III. ročník objevuje sdělení: student absolvuje první 3 ročníky studia malby a grafiky na některé vysoké škole výtvarné a poté se specializuje na jevištní výtvarnictví.

„Učební plán“ (nedatovaný strojopis – nacházející se v archivu studijního oddělení DAMU) vypracovaný patrně o několik let později je s původním plánem totožný s jedinou výjimkou: místo „marxismus-leninismus“ je předmět zván „společenské nauky“ a je rozšířen o „seminář společenských nauk“. Nedlouho poté se tento název mění v „Úvod do marxistické filosofie“, ve II. ročníku „Dialektický a historický materialismus“ (příčemž řada studentů již absolvovala „Základy marxismu-leninismu“ a „Dějiny KSSS“, včetně ruského jazyka na VŠUP). Ve III. ročníku je přednášen „Vědecký komunismus“. Roku 1961 přibývá kurz „Světla“ (později zvaný „Osvětlovací technika“), kurz chemických materiálů a filmové výtvarnictví. Roku 1963 se objevují dějiny výtvarného umění, kompozice prostoru, plochy a materiálů, kurzy maket, jevištní fotografie a divadelní střih.

Počátkem 60. let se náplň výuky začíná měnit. Vzhledem k novému školskému zákonu, který zamezil studium na dvou vysokých školách, jak postupně tak současně, dobíhá program tříletého nadstavbového studia, určeného pro absolventy vysokých škol výtvarného zaměření. V té době prof. arch. Tröster promýšlí studium pětileté. V tomto mezidobí se řada žáků rekrutuje jak z absolventů 3 ročníků výše uvedených vysokých škol, tak z maturantů.

Řada studentů poslední generace, kterou ještě stačil profesor vychovat, již patří ke kategorii žáků, kteří přicházejí na školu po maturitě – ať již na středních školách uměleckého nebo všeobecně vzdělávacího zaměření.

V rámci pětiletého vysokoškolského studia se kromě zmíněných předmětů vyučuje kompozice plochy, kreslení a malování, písmo, deskriptivní geometrie, modelování a architektonika.

V době Pražského jara na krátko mizí z indexu studentů I. ročníků marxismus-leninismus, který je nahrazen sociologií a nachází se možnost volitelného cizího jazyka. K připravované výuce psychologie ve II. ročníku už nedochází a s počátkem normalizace se vrací marxismus-leninismus. To je však již v době, které se Tröster nedožil.

Jistě neuniklo vaší pozornosti, že jsem referoval o učebních plánech v letech 1951 až 1968. Bylo to proto, že laskavé pracovnice studijního oddělení v archivu fakulty, umístěném ve sklepních prostorách školy ještě před 500letou vodou, starší dokumenty než z r. 1951 nenalezly. Proto jsem se obrátil na první žáky profesora Tröstra formou dotazníku či rozhovoru, abych zjistil náplň výuky od roku 1945/46, kdy byl zahájen první školní rok (šlo o „zelený batalion“, dnes slavné výtvarné umělce – Tesaře, Kolíbalu, Fremunda, Smutného, Kadrnožku...).

Po dobu 23 let působení prof. Tröstra na jeho škole se ve své podstatě metodologie jeho výuky neměnila (měnila se jen organizačně). I když v době, kdy se tříleté studium, určené jako postgraduální nadstavba pro absolventy vysokých uměleckých škol výtvarného zaměření přes periodu deponování studentů na 6 semestrů na Vysokou školu umělecko-průmyslovou, změnilo na pětileté studium, kdy se žáky I. ročníků stávali maturanti. Tehdy musel Tröster změnit přístup, resp. metodologii výuky, která by odpovídala potřebám žáků zejména v prvních ročnících.

Tato 3 období výuky na Tröstrově škole se časově překrývala a není jednoduché je časově oddělit. Vždy však učební plány Tröstrový školy představovaly 3 okruhy předmětů: výtvarné, technické a teoretické. Předměty výtvarné byly chápány jako discipliny kondiční. Kromě malé, nicméně významné části studentů, kterou tvořili čerství absolventi VŠUP, AVU, ČVUT a PedF UK, zejména v prvním období Tröstrový školy. Později většinu studentů tvořili absolventi 3 ročníků studia na některé umělecké vysoké škole výtvarného zaměření. A posléze pak absolventi středních uměleckých škol, často již tam zaměřeni na scénografii a mimořádně talentovaní absolventi typů škol všeobecně vzdělávacích. Proto předměty jako kresba, malba, grafika a modelování byly chápány jako pokračující cvičení ve zdokonalování schopnosti výtvarného vyjádření. Obory technické zahrnovaly oblast deskriptivní geometrie, světelné, zvukové a jevištní techniky, experimentace a divadelní architektury. Nehledě na předměty zaměřené na převedení divadelního kostýmního návrhu do jeho technické realizace v materiálu. Třetí oblast tvořila řada předmětů teoretických, které studenti scénografie absolvovali společně se svými kolegy z jiných divadelních oborů na půdě DAMU (dějiny a teorie literatury, dramatu a divadla, marxismus-leninismus, dějiny

dělnického hnutí, vědecký komunismus a pod.) či společně se studenty AVU nebo VŠUP v jejich školní budově (dějiny výtvarného umění) nebo posléze s myšlenkou rozšíření studia na televizní a filmovou scénografii nastalo i docházení studentů na předměty dějiny filmu, práce s filmovým režisérem a pod. na FAMU.

Učební plány, rozdělení týdenních hodin výuky v semestrech a krátký popis obsahové náplně předmětů byly úlitbou školskému aparátu, který bez psaných osnov, výkazů a pedagogických postupů, záměrů a cílů nemůže fungovat. Základní byla zkušenost tvůrčího umělce – pedagoga, teoretické i praktické otázky, týkající se jak vlastního oboru tak problematiky umění jako celku, na které se pedagog snažil odpovědět jak formou písemnou v podobě poznámek a článků, tak formou diskuzí se svými spolupracovníky a studenty. (Nahlédnutím do této oblasti zjistíme důvody změny názvu katedry z Katedry jevištního výtvarnictví na Katedru scénického výtvarnictví, nehledě na pozdější přejmenování na Katedru scénografie).

Dotazníky

V kartotéce Studijního oddělení DAMU jsem zjistil, že pod Tröstrovým vedením absolvovalo 46 studentů. Tröster přijal na svoji školu samozřejmě větší počet studentů, ale řada z nich byla ze studia vyloučena, na vlastní žádost odešla nebo propadla a po roční pauze byla přijata zpět. (Vzhledem k počtu studentů DAMU (kolem 1500 v letech 1946/47 -1968) zapsaných do registrační knihy studijního oddělení, nevylučuji, že mohlo dojít k přehlédnutí). Dotazník byl zaslán jen těm studentům, kterým prof. arch. F. Tröster jejich diplom „podepsal“. Může se jevit nespravedlivé, že jsem neoslovil studenty V. nebo IV. ročníku, kteří Tröstrovi výuku zažili, ale pak bych mohl skončit u otázky, proč neoslovit ročník III., II. či dokonce I. Podařilo se mi zjistit adresy 30 absolventů, kterým jsem dotazník odeslal. Adresy 5 absolventů, žijících léta v zahraničí, jsem nezjistil. Dalších 5 absolventů zemřelo. Při urgování odpovědí na zasláné dotazníky jsem měl možnost hovořit či se osobně setkat se 6 absolventy.

Seznámení se s metodologií výuky na Tröstrově škole je založeno na výpovědích jeho žáků, ze kterých jsem se pokusil utvořit obraz jeho vyučovacích metod, které nosil v hlavě, ale zřídka je dal na papír (viz Milan Palec - Tröstrova škola: Metodologie výuky, DAMU 2002).

Tröstrova škola – ať již tento pojem chápeme jako metaforu či podloženou skutečnost – byla vlastně ve své době českou školou scénografie. Důležitější než získávání domácích a zahraničních cen se

Symposium ke 100. výročí narození prof. arch. Františka Trösterera

Praha, 29. listopadu 2004

jeví skutečnost, že Tröstrova škola zajistila vysokou úroveň scénografické tvorby v českých a moravských divadlech. Kvalita se tudíž nesoustředila jen do metropole, ale měla a má širší pole působnosti. Touto kvalitou rostli nejen inscenátoři, ale i diváci. Ne v každé zemi tomu tak je.

Tröster kdysi konstatoval, že nechce, aby se jeho absolventi zařadili mezi umělce – proletáře. Měl tím na mysli, že by vykonávali jinou práci, než ke které byli vyškoleni. Pohlédneme-li na seznam jeho žáků, zjistíme, že Tröster svoji snahu beze zbytku naplnil.